

יד
מהר"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב יצחק רצאבי שליט"א

פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק

בחוקותי

אייר ה'תשע"ו ב'שכ"ז

בבית המדרש "פעולת צדיק"

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין שרטוט ספר תורה ומזוזה ומגילה, כאשר החריץ אינו ניכר. פירצה בזמן האחרון, שצריך לפרסם לציבור ולהתריע על כך.

ביאור גירסתנו בקריאת המלה שרטוט בשי"ן ימנית, וכן המלה שרטון. המשך מסוף השיעור הקודם בעניין מיתת כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, ודחיית ההשערה שמתו במלחמת בר כוכבא – בר פזיבא, שמקורה מחוץ לבית המדרש. האיסור שהורה הגרא"מ שך זצ"ל על תלמוד בבלי שטינזלץ, שאסור להחזיקו.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642

שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 478

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 354

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים,
ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכי"ר.

התחלנו לדבר בסוף השיעור הקודם, בעניין תלמידי רבי עקיבא.

שהכל בבחינת נְשִׂאִים וְרוּחַ וְגִשְׁם אֵינְ [משלי כ"ה, י"ד].

בעניין שרטוט ספר תורה ומזוזה ומגילה, כאשר חריץ אינו ניכר. פירצה בזמן האחרון, שצריך לפרסם לציבור ולהתריע על כך.

בעזרת הי"ת נתחיל לדבר, בעניין הנוגע להלכה ולמעשה, לגבי שרטוט ספר תורה, מזוזות ומגילות, שבהם השרטוט הוא לעיכובא.

בזמן האחרון, מפיצים גוילים, אשר משרטטים אותם באופן שהחריץ אינו ניכר. הרי לפי הדין, צריך לשרטט את כל השורות בספר התורה. [מרן שליט"א מראה לציבור יריעות של ס"ת ישנים מגויל ומקלף. העורך]. מי שירצה, יראה זאת אח"כ. יש כאן יריעה מס"ת מתימן, העשוי מקלף, כת"י הר"ר יוסף שמן זצ"ל. שהיה סופר מובהק בעיר צנעא, בדור הקודם. מי שירצה, יראה אח"כ את הכת"י שלו, ואת השרטוטים. ויש כאן יריעות מגויל, מביהכ"נ שלנו בתימן.

למעשה, זה לא מיוחד לארץ תימן. בכל ארצות העולם, תמיד עשו את השרטוטים כמו חריצים, דהיינו שזה שוקע. וכך גם בגוילים. אפשר לראות זאת בצורה ברורה. אפילו שעברו מאות שנים, עדיין השרטוט ניכר. אפשר לראות זאת אפילו מרחוק. השרטוט נמצא מעל השורה, והסופר כותב מתחתיו.

אבל, בגלל כל השינויים כיום בעיבוד, ע"י המכשירים והכלים שבזמנינו, בכדי שהדיו ייספג, ומצד כל מיני קשיים שהגיעו אליהם, מעבדים היום עם חמרים כימיים, וכל מיני חכמות והתחכמויות, בסופו של דבר, הם לא יכולים לעשות זאת חריץ. [כך שמעתי בהתחלה. אחר כך נודע לי ממקור אחר שכן יכולים, רק צריך לעשות בחוזק. אולי זה תלוי לפי היצרנים, וצורת עבודתם]. הם עושים חריץ, ואח"כ עושים על זה 'פָּרְס', דהיינו מכבש, וזה מחליק את השרטוט, עד שבסופו של דבר רואים רק קו. מה שהיה חריץ מעיקרא, נעלם. כלומר, היכן שהיה החריץ, בסופו של דבר,

הבאנו את הגמרא במסכת יבמות [דף ס"ב ע"ב] האומרת כך, שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה וכו'. בעז"ה, אדבר וארחיב על עניין זה, בחלקו השני של השיעור.

אבל ברצוני לפתוח בכך, בבחינת 'מילתא דבדיחותא'. גם יש בכך מוסר השכל, ולימוד לקח, עד כמה אפשר לטעות. לבנות הרים וגבעות, ולבסוף לא דובים ולא יער'.

ישנם דברים, אשר יש בהם שתי הסתכלויות. שתי פנים למטבע. צריך דעת תורה, בכדי להבין מה אמת ומה שקר. אמרתי בשיעור הקודם, שלא הייתי רוצה לדבר בכלל על הנושא הזה, לולי שכבר הכניסו זאת.

יש כאלה שהמציאו, שתלמידי רבי עקיבא השתתפו במלחמה של בר כוזיבא. קוראים לו כך, מלשון הפסוק **כָּל הָאָדָם כֶּזֶב** [תהלים קט"ז, י"א]. הרי תחילה חשבו שהוא המשיח וכו'.

לכאורה, אם הם מתו במלחמה, כיצד הדבר מסתדר עם דברי הגמרא האומרת, שכולם מתו במיתה רעה. ומאי היא, אסכרה. ואין בגמרא, דעה אחרת. א"כ, איך זה מסתדר, שהם מתו במלחמה?

תשמעו תירוץ. בתימנית ישנה מלה, 'עֶסְכְּרִי', שפירושה איש צבא, חייל. לאמיתו של דבר, זה לא תימנית, אלא ערבית. כך זה בשפה הערבית בכל הארצות כנראה. בלשון ערב, 'עֶסְכְּרִי', היינו צבא. היו כאלה שאמרו, כי 'אסכרה' היינו 'עסכרה'. וא"כ יוצא, שהם מתו במלחמה...

נו, כיצד להתייחס לכך? זאת בדיחה, או אולי זה אמת? אולי רצו להסתיר? כל אחד, יבין זאת לפי שיקול דעתו. אבל בסוף השיעור תראו,

באלו שאינם משוחים בחומר זה). ולמעשה, התוצאה המתקבלת אחר הדיקוק, היא קלף חלק לחלוטין. דהיינו, כל רושם החריץ שהיה קודם לכן, נמחק לגמרי, ותחתיו נמצא קו חום כצבע עובי הגויל (פני הגויל בהירים יותר מעביו, כידוע).

ישבו כמה תלמידי חכמים על הנושא הזה, ואני בעצמי נשאלתי על כך כבר בעבר, עוד לפני שנתעורר רעש מן הנושא הזה, ואמרתי, אולי, הכי הרבה, בדיעבד אולי יש על מה לדבר. אבל לעשות כך לכתחילה, בדרך שיטה? הרי זהו דבר, שבמשך מאות דורות, בכל תפוצות עם ישראל, אף אחד לא עשה דבר כזה. והדבר אינו פשוט, כי זאת הלכה למשה מסיני. משהו יכול לקבל עליו אחריות, בהלכה למשה מסיני של שרטוט? הרי השרטוט מעכב, זהו לעיכובא.

עניין השרטוט, מוזכר בהרבה מקומות בש"ס, בבלי וירושלמי, הדבר מוסכם לכל הדעות. לגבי המזוזה, זה ודאי. וכן לגבי מגילת אסתר, כפי שהגמרא [מגילה דף ט"ז ע"ב] לומדת מן הפסוק, **דְּבַרֵי שְׁלוֹם וְאַמֶּת** [אסתר ט', ל"ג], כאמיתה של תורה. רק שישנה מחלוקת בין הראשונים, כיצד להסביר זאת? האם כאמיתה של תורה? היינו, כמו ספר תורה. ולפי זה, אם משווים את המגילה לס"ת, אזי גם בס"ת, השרטוט הוא לעיכובא. אך רבינו תם אומר, כי 'אמיתה של תורה', זוהי המזוזה, כיון שמובא בה עניין עול מלכות שמים. רוב הראשונים, וכן הרמב"ם והשלחן ערוך, אמנם סוברים כך. רבים מהראשונים ומהמפרשים דחו את פירושן של רבינו תם, והביאו ראיות רבות מחז"ל כי המדובר הוא לגבי ספר תורה.

לדעת ר"ת, ספר התורה אינו חייב להיות משורטט בכל השורות, אלא רק בשורה העליונה. ויש אומרים אליבא דר"ת, כי צריך לשרטט למעלה ולמטה ובשני הצדדים. הרי הסופר חייב לדעת, מהיכן להתחיל ואיפה לגמור את כתיבת השורה, לכן צריך שיהיו לו שרטוטים מכל הצדדים.

בדרך כלל, החריץ בכלל לא ניכר. הוא נמחק. הוא התיישר ע"י המכבש.

אקרא בפניכם, כיצד מתארים זאת, אחדים מן העוסקים בכך.

יריעות של-גויל, שמשרטטין אותן במרצע, ונעשה חריץ. אולם אחר השרטוט, נותנים את היריעות לתוך מכבש חם, הנקרא בלעז פֶּרֶס, כדי להחליק את העור שיהיה נוח לכתובה, ומחמת כן נעשה החריץ ניכר בצבע העור, אך הוא פחות עמוק. ולפעמים, התיישר החריץ לגמרי עם העור. לפי הכתוב כאן, זהו רק לפעמים. בכל אופן, הראו לי, כי במציאות החריץ לא נראה. דהיינו, לא רואים חריץ, לא בעין ולא ביד.

ביריעות הישנות שלפנינו, רואים שהחריץ שקוע, אפילו שעברו מאז כבר מאות שנים. אבל בנ"ד, מיד לאחר מכן, כבר כאשר הסופר כותב, אין חריץ. הוא כותב כמו במחברת, שיש בה קוים.

אולם קווי השרטוט ברורים מאד, מחמת הצבע של-גויל שהצטמצם למקום החריץ, מחמת לחץ הפרס. הוא לחץ אותו, וסגר את החריץ. והוא ניכר וקיים לעולם בצבע שאין בו ממשות.

גויל המיוצר בימינו, נעשה מעור בהמה גסה, ובו שרטוט בצבע שאינו מורגש במישוש כלל. משום שכיום הדרך היא, שאחר סיום העיבוד, נעשה גיהוץ קל, ונקרא בלעז פרס, ליישר ולדקק את העור, ואחריו משרטטים אותו במרצע כנהוג. בשלב הראשון, הם עושים פרס, בכדי שהעור יהיה ישר, ואח"כ הם עושים במרצע את החריצים של שרטוטים.

ואחרי כן מכניסים אותו שוב לגיהוץ ודיקוק בפרס בחום (יש שמורחים את פני הגויל אחר השרטוט וקודם הפרס, בשרף שקוף הקרוי (קטירא) [פתירה], כדי להחליקו יותר. זהו נושא אחר. ואינו מן העניין, אחר שנדון דיין, הוא אף

לגבי תפילין, אין חובה לשרטט, אלא רק את השורה העליונה. זהו לא מן הדין הרגיל של שרטוט, אלא בגלל שכל פסוק שכותבים אותו, אפילו שלוש תיבות ממנו, חייבים לשרטט. להלכה אנו פוסקים, כי רק אם כותבים אותו בכתב מרובע, חובה לשרטט. לכן, בודאי שצריך לשרטט גם בתפילין. אולם, כיון שהתפילין מחופים, ולא קוראים בהם, לכן לא צריך שכל השיטות תהיינה משורטטות. אבל אם רוצים לשרטט, להלכה פוסקים שאפשר לשרטט. כגון, אם הסופר אינו בקי לכתוב ישר בלי שרטוט, או בכדי שיהיה יותר ישר, אפשר לשרטט. וכך הוא המקובל, לשרטט גם בתפילין.

לגבי גט, השרטוט אינו מעכב. אבל לדעת רש"י [מנחות דף ל"ב ע"ב], שרטוט הגט הוא חובה מדאורייתא.

בכל אופן, כשמדברים על שרטוט, בעיקר המדובר הוא על ספר תורה, מזוזה ומגילה. שאותם חייבים לשרטט, מצד הדין.

השאלה, אם השרטוט נעשה בפועל בצורה כזאת, שכאשר הסופר בא לכתוב, אין שום חריץ. האם זה נחשב שרטוט, או שהדבר פסול אפילו בדיעבד? הרי ההלכה היא, שבלי שרטוט, זה פסול. לא קיימת את ההלכה למשה מסיני.

צריכים לדעת, כי עניין השרטוט, מתחיל כבר מן הלוחות. ועל פי זה, רבינו שלום שבזי זיע"א אומר [בדיוואן, בשיר הפותח 'אם תחפצה'], לוחות שנים הם, ביושר נכתבו. אמנם ישנם כמה פירושים אחרים, בעניין הזה. בכל אופן, בחז"ל הדבר כתוב במפורש.

הבאתי זאת בס"ד בנפלאות מתורתך, על הפסוק, ויכתב משה את מוצאייהם למסעייהם על פי יי' וגו' [במדבר ל"ג, ב'], כתוב במדרש הגדול, כי משה רבינו, לא היה יודע לכתוב את

המסעות, עד שרמז לו הקב"ה בשני לוחות שהוריד מסיני, שהיה בהן ארבעים ושתים שרטוטים, רמז לארבעים ושתים מסעות. הרי ישנם ספרי תורה, שעושים בהם מ"ב שורות. הרי ישנן בזה דעות שונות. י"א ארבעים ושתים, וי"א ארבעים ושמונה, ויש עוד דעות נוספות. ואנחנו עושים חמשים שורות, ובדרך כלל חמשים ואחת. אבל בלוחות, היו ארבעים ושנים שרטוטים.

רבינו שלום שבזי זיע"א כותב בספרו חמדת ימים, מהיכן ידע משה למנות המסעות? אלא שרמז לו הקב"ה במ"ב שרטוטים שבלוחות וכו'. כבר בלוחות, היה שרטוט. מכך אנחנו מבינים, כי עניין השרטוט הוא כבר משהו נסתר, חשוב וגבוה. אם כבר בלוחות, שנתן הקב"ה למשה רבינו ע"ה, היה שרטוט. אם זה רק בשביל ליישר, וכי הקב"ה צריך זאת?

רבינו הרמב"ם בהלכות תפילין [פרק א' הלכה י"ב] כותב כך, הלכה למשה מסיני, שאין כותבין ספר תורה, ולא מזוזה, אלא בשרטוט. אבל תפילין, אינן צריכין שרטוט, כיון שהן מחופין.

השאלה היא, מה הפירוש שרטוט?

כל הפוסקים, רובם ככולם, מזכירים את העניין של חריץ, והמקור המפורש לכך הוא מרבינו שמחה. הראשונים כבר מביאים אותו, כגון המרדכי ועוד.

אקריא לכם זאת מתוך הספר ברוך שאמר, בקובץ ספרי סת"ם [עמ' ס"ד]. הוא מביא, כי עניין השרטוט נלמד מכמה פסוקים, כגון מן הפסוק, קוצותיו תלתלים שחורות כעורב [שיר השירים ה', י"א]. 'קוצתיו תלתלים', אלו השרטוטים, הסירגול. שרטוט וסירגול, זה היינו הך. יש לשון 'שרטוט', ויש לשון 'סירגול'. וישחורות כעורב, אלו האותיות. דהיינו, האותיות הם בדיו, אבל השרטוט אינו בדיו.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ברצוני להסביר את גירסתנו, 'שֵׁרְטוּט'. כיון שכיום, השומע אותנו אומרים 'שֵׁרְטוּט', הוא מתפלא. לצערינו, אם התקבל משהו וכבר התפרסם, אז אם שומעים מישהו האומרת אחרת, הם חושבים שזה משונה. אבל עוד מעט תבינו, כי הגירסא האמיתית היא 'שֵׁרְטוּט', ולא 'שֵׁרְטוּט'. למרות שלכאורה הדבר נראה אחרת, אבל הכל רק עניין של הרגל.

חושבני, כי המלה 'שֵׁרְטוּט' נכנסה, בגלל שהמלה המקבילה אליה היא 'סירגול'. תכף גם נראה, מהיכן באה המלה 'סירגול'.

ישנה עוד מלה, המצויה אצלנו התימנים, אשר לכאורה נראית משונה, למי שמדבר עברית רגילה. בים, יש שֵׁרְטוּן. כמו שאומרים, הים העלה שרטון. גם כאן, אנחנו גורסים 'שֵׁרְטוּן', בשי"ן ימנית.

למשל, ישנה גמרא מפורסמת במסכת שבת [דף נ"ו ע"ב] האומרת כך, בשעה שנשא שלמה את בת פרעה, ירד גבריאל, ונעץ קנה בים, ועלה בו שירטון, ועליו נבנה כרך גדול של רומי. דהיינו, בגלל העון הזה, ששלמה המלך לקח את בת פרעה, הדבר גרם שנבנה שם כרך גדול של רומי. זאת רומי של איטליא, אשר החרבו את בית המקדש. אמנם, שלמה המלך בנה את בית המקדש, אבל כבר אז, היה היסוד לחרבן בית המקדש.

מה הפירוש, 'שרטון'? אמנם, בעברית אומרים 'שֵׁרְטוּן', בשי"ן שמאלית. אבל תשמעו, כיצד רש"י שם מסביר זאת, נעץ קנה, ושרטון מידבק בו, עד שנוסף והולך וגדל שרטון חול ורפש וטיט שהים גִּירָשׁ. המלה גורש, מלשון הפסוק וַיִּגְרְשׁוּ מִיָּמִינוּ רֶפֶשׁ וְטִיט [ישעיהו נ"ז, כ"א].

רבינו חננאל כותב במסכת עירובין [דף ח' ע"א], לגבי מה שהגמרא שם דנה, לעניין דיני טלטול, רשות הרבים, האם חיישינן שמא יעלה הים שרטון? לא ניכנס כעת לנושא הזה. בכל אופן,

אומר רבינו שמחה, ובשירטוט עצמו אני מסופק, במה משרטטין? הוא מסתפק, מה היא חובת השרטוט? האם חובה שהשרטוט יהיה באמצעות ברזל, או אם יכול להיות עם עופרת, או אם יכול להיות בדיו בצבע אחר. והוא מסיים כך, ומיהו לשון 'שֵׁרְטוּט' משמע, לשון גומא וחריץ. הוא לא מצא ראיה לכך, אבל לדבריו, מן המלה בעצמה מובן, כי הכוונה לגומא וחריץ. לאחר מכן, הוא מביא הוכחה מבעל הלכות גדולות, שהשרטוט מעכב.

ביאור גירסתנו בקריאת המלה שֵׁרְטוּט בשי"ן ימנית, וכן המלה שֵׁרְטוּן.

שאלה מהקהל: השאלה האם זה כלשון הפסוק, וְשֵׁרְטוּ לְנַפְשׁוֹ [ויקרא י"ט, כ"ח]. תשובת מרן שליט"א: לכן לפני שאמשיך, צריך להסביר את פירוש המלה שרטוט.

בדרך כלל, בעברית אומרים 'שֵׁרְטוּט', כך גירסת שאר הקהילות. בשי"ן שמאלית. ואנחנו גורסים, כך המסורת שלנו, לומר 'שֵׁרְטוּט'. בשי"ן ימנית. ואלו שני דברים שונים. ישנו 'שֵׁרְטוּט', ויש וְשֵׁרְטוּ לְנַפְשׁוֹ, דהיינו שריטה. כמו שנאמר, לֹא תִתְגַּדְדוּ [דברים י"ד, א"ג], גדידה ושריטה אחת היא [מכות דף כ"א ע"א]. כמו כן, וּבְבִשְׂרָם לֹא יִשְׁרְטוּ שְׂרָטוֹת [ויקרא כ"א, ה"ג]. לכאורה, אולי אפשר לומר כעת, כי נידון דידן מתחיל גם מעניין הגירסא. ומסתבר לכאורה, כי היה פשוט לרבינו שמחה, לפי הקריאה שלהם 'שֵׁרְטוּט'. לכן הוא אומר, כי מהלשון שרטוט מבינים, שזהו לשון חריץ. מהיכן הוא הבין זאת? כי זהו שריטה. כמו אומות העולם, אשר שורטים את עצמם בשעת אבילות וצער, הם שורטים עד זוב דם. וַיִּתְגַּדְדוּ כַּמְשָׁפְטָם [מלכים א' י"ח, כ"ח]. הם עושים שריטה פנימית בעור, עד שיוצא דם. א"כ, זהו משהו פנימי. זה לא נעשה ע"י צביעה, אלא זה חודר ושקוע פנימה.

אבל בעזרת ה' תכף נראה, כי הדבר אינו נכון, ואין קשר בין האחד לשני.

ישנו חשש שאם יעלה הים שרטון, האנשים יטעו, והם יחשבו, ימשיכו את ההיתר. מסביר רבינו חננאל שם, פירוש שרטון, כדכתיב זיגרשו מימיו רפש וטיט. פעמים שמגרש הים בזעפו על שפתו רפש וטיט, ומתקבץ על שפתו ועולה כמין גבשושית. וכשנס הים, ישאר זה הטיט ומתייבש ונעשה קרקע מהלך לבני אדם לרשות הרבים. א"כ יוצא, כי המלה 'שרטון', בנויה משתי מלים, 'גירוש טיט'. רק שהאות גימ"ל נפלה. ממילא מובן, כי צ"ל שרטוט בשי"ן ימנית. כלשון הפסוק, זיגרשו מימיו. זהו מלשון גירוש. הים מגרש, סוחף את הטיט ואת האבנים וכו', עד שזה מצטבר ונהיה גבשושית, וזהו שרטון, דהיינו 'גירוש טיט'. וכך מסביר גם רש"י, במסכת שבת, כמו שהקדמנו.

אותו הדבר, לגבי המלה 'שרטוט'. 'שר' זה מלשון יישור, דהיינו מיישרים את השיטה, ו'טוט' היינו שיטין. כלומר, עוד שיטה ועוד שיטה וכו'. הרי תמיד, כפל האות, טי"ת ועוד טי"ת, מורה על הריבוי. הרבה שיטין. א"כ, המלה 'שרטוט' פירושה, היושר של שיטה.

אבל חושבני, כי בכל זאת אפשר לפרש כאן את הדיוק, כי בעצם יכול להיות שיש כאן דבר והיפוכו, וכדלקמן.

דרך אגב, מי שמכיר, ישנו שיר בדיואן, המתחיל 'אהובי איך יסוד תשאל תחילה, ולא בנת בראש בניין ספירות'. זכורני, שאבא מארי זצ"ל, היה אומר את השיר הזה בע"פ. זהו שיר עמוק, על דרך הקבלה. ובבית האחרון כתוב כך, ושלום רב לרבותי כשרטון, ויענידה משולם ראש חבורות. גם בשיר גורסים 'כשרטון, וגם בגמרא, ובכל מקום שכתובה המלה הזאת. רבינו שלום שבזי זיע"א אומר, כאשר הוא מסיים את השיר, 'זשלום רב לרבותי, אני שולח הרבה שלום לרבותי, 'כשרטון, כמו השרטון, שהוא התרבה. נוסף קצת ועוד קצת ועוד קצת, עד שנהיה משהו

גדול. א"כ, שיהיה לכם הרבה שלום, כזה גדול. זיענידה, דהיינו יעטר, את 'משולם ראש חבורות'. היה חכם אחד בזמנו, בשם משולם, שהיה ראש החבורות. דהיינו ראש הקהילות, או משהו דומה. לכן הוא מזכיר אותו, באופן מיוחד.

אם נתעמק בעניין זה, נראה כי ישנו כאן דבר והיפוכו. 'שרטון', זהו דבר גבוה. הוא הצטבר וגבה. וה'שרטוט', זה ההיפך, זהו דבר נמוך ושקוע, כלומר חריץ. ע"י שלחצנו אותו, הוא נכנס לעומק. א"כ יוצא, כי זהו דבר והיפוכו.

גם לפי זה, יהיה אפשר לשער שמן. המלה שרטוט, מובן שהכוונה לגומא וחריץ, כמו שדייק רבי שמחה. כי גם אבותינו, אשר תמיד עשו שרטוט, הם עשו זאת באופן שקוע, אפילו שהגירסא אצלינו היא 'שרטוט'.

דרך אגב, אבותינו בדר"כ לא עשו את השרטוט עם סכין, אלא ע"י חוטים, בלחץ של נייר. דהיינו, כאשר הם רצו לכתוב משהו, ושיהיה ישר, הם לקחו לוח של עץ, שיש בו חוטים ישרים, ולחצו עליו את הנייר, על הצד שרוצים לכתוב בו, ואז זה היה יוצא מקווקו לפי הסדר. אבל, זה רק לגבי נייר, כיון שהוא רך. אולם לגבי גויל או קלף, צריך משהו יותר חזק, לכן הם עשו זאת בסכין או באזמיל. אכן, ישנם כאלה אשר ריכזו את הקלף במים, ואז היה אפשר לעשות זאת גם עם החוטים.

שאלה מהקהל: גם בגויל?

תשובת מרן שליט"א: כן, אפשר לרכך גם את הגויל, אבל זה קשה. לכן, בדרך כלל עשו זאת עם סכין. אבל בכל זאת, קראו לכך 'שרטוט'. דהיינו, השם לא השתנה.

לפי מה שאנו אומרים, אם הבנו את יסוד פירוש המלה 'שרטוט', א"כ נשאר שני הצדדים. וכפי שאמרתי מקודם, התקבל בקהילות האחרות

שהשרטוט נעשה בכדי ליישר את השיטות, אז גם המן ירד בצורה מסודרת.

חושבני, כי הוא לא היה צריך להידחק בכך, לא היה צ"ל שזה 'כאילו משורטט', אלא שזה היה ממש אותו הדבר. אלא, שבמן בעצמו, היו חריצים כמו השרטוט. לכן זה נקרא 'דק', כי את החריץ עצמו עושים דק. כמו בספר תורה ובמגילות, שעושים בהם חריצים, א"כ כנראה שגם המן היה כך.

אמרתי זאת, בכדי לפרש את הלשון, זהו חלק ממה שהפוסקים דנים, שהלשון שרטוט הוא מלשון חריץ, שזה מתאים לפי כל הגירסאות.

המשך דין שרטוט שאינו ניכר.

בכל אופן, רבינו שמחה מסתפק כך, אם אנו מקפידים בשרטוט המתקיים וניכר לעולם שישרוט בברזל, ישנה כאן גירסא אחרת, 'כגון' שישרוט בברזל, כך הבית יוסף העתיק אותו. יש כאלה שהבינו, שהבית יוסף מעצמו הוסיף את המלה 'כגון', אבל הבית יוסף לא הוסיף זאת, אלא שהיתה לו גירסא כזאת. הדבר מובא שם בקובץ ספרי סת"ם, בהערה למטה. ישנה גירסא כזאת, והב"י העתיקה כך. דהיינו, השרטוט צריך להיות ניכר לעולם. או סגי בשרטוט הנראה לעיני הסופר בשעת כתיבה כדי שיהא הכתב שוה, כגון בבדיל או בעופרת אע"פ שנמחקה השריטה לאחר זמן, או אם רוצה לשרטט בסיקרא או בצבע אחר ויתקיים כל ימי שהכתב קיים. ומיהו, לשון 'שרטוט' משמע, לשון גומא וחריץ. הוא לא מצא ראיה מהש"ס לכך, אבל הוא אומר כי כך מובן מהלשון. א"כ, היו לו שלש אפשרויות.

ושוב אמר, בעל הלכות גדולות גריס בסידור חליצה, הלכה כרבי יצחק שאמר ב' כותבין ג' אין כותבין. ואם שרטט ליה בדיותא, לא כלום הוא. הרי בגט חליצה ליבמה, כותבים את הפסוקים המוזכרים בפרשת כי תצא, מאן יבמי

לומר 'שרטוט', בגלל המלה 'סירגול'. הערוך אומר וע' סרגול, כי מה שכתוב על הפסוק 'קוצותיו תלתלים', שזהו הסירגול, פירושו שזה השרטוט. אלו שתי מלים מקבילות. הרי סירגול, זה בודאי עם סמ"ך. כך זה גם נכתב בכל הספרים. א"כ מהמלה סירגול נהיה שרטוט, זה קצת בלבב את הלשון.

שאלה מהקהל: מה זה סירגול?

תשובת מרן שליט"א: סירגול היינו שרטוט. הערוך אומר, שהמלה שרטוט, היא בלשון ערבית. אבל, אינני מכיר כזאת מלה בערבית. כנראה שזאת טעות, וצ"ל שזה לשון רומי. אינני חושב, שבלשון ערבית, משתמשים במלה הזאת. אבל הרבה ספרים כותבים, העתיקו עכ"פ מן הערוך, שזאת מלה בלשון ערבית.

ולגבי המלה 'שירטון' שעל הים, כך אומרים בעברית, בקהילות אחרות, כנראה זה בודאי לשון רומי, כי בלשון יוונית, הם קוראים לזה 'סירט', וברומית 'סירטיס'. כנראה, זה השפיע על שפת היהודים, והם אומרים שירטון. אבל אצלינו התימנים, נשמרה הגירסא המקורית, לפי הפירוש בלשון הקודש, שזה המקור לכל השפות. גם אם הם אומרים אחרת, אין להם פירוש למלה הזאת. הרי זהו מלשון הפסוק, ויגרשו מימיו רפש וטיט, כפי שאמרנו לעיל.

ישנו דבר מעניין, בתרגום יונתן בן עוזיאל, על הפסוק וְהָנָה עַל פְּנֵי הַמַּדְבָּר דֶּק מְחַסְפָּס וְשִׁמּוֹת ט"ז, י"ד]. התרגום הוא, דקיק מְסַרְגָּל. ראיתי כי המפרשים שם, דנים כיצד לפרש זאת.

ובספר אהבת יהונתן, להר"ר בנימין שמרלר, הוא כותב כך, 'מסרגל' פי' משורטט, שכלי ערבי קורין לשרטוט – סרגול. כפי הערוך, ערך סרגל. ונמצא בדברי חז"ל. והשרטוט, עניינו ליישר השיטות. וכן עלה המן דק, ושוות כל שורותיו, כאלו היו משורטטות. כלומר, המן ירד במדבר, בצורה מסודרת ומישרת. כמו

לְהִקָּיִם לְאַחֲיוּ שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא אָבָה יָפְמִי וְגו' ודברים כ"ה, ז'. ומובא בהלכות יבום, כי צריך לשרטט זאת לפני הכתיבה. רבינו שמחה מביא את הגמרא במס' גטין ודף ו' ע"ב, שרבי יצחק אומר, כי שתי מלים, אפשר לכתוב ללא שרטוט, אבל לא שלש. ואם הוא שרטט בדיותא, דהיינו בדיו, לאו כלום הוא.

ישנם פלפולים רבים על נושא הזה, של שרטוט בדיו וכו', לא אכנס כעת לכל העניינים הללו, רק אגיד לכם את הנקודות העיקריות. [ובתשובה כת"י, הארכתי בס"ד בכל הפרטים והמסתעף].

ישבו על הנושא הזה, הרבה תלמידי חכמים. כגון, הרב מנחם יהודה גרוס שליט"א, והרב יעקב כחלון שליט"א, והרב שי מרדכי מנדלאוי שליט"א, והרב יאיר שורץ שליט"א, ועוד. הם ישבו ופלפלו בנושא הזה, שקלא וטריא. זה אומר בכה וזה אומר בכה, וביקשו לשמוע את חוות דעתי בעניין. העורך]. לכן, ברצוני לעמוד רק על כמה נקודות, בכדי שנדע את ההלכה למעשה. שנבין, כי הדבר חמור מאד, ושצריך להתריע על הנושא הזה. ומי שהולך לקנות מגילה או ספר תורה, אם הוא מזמין יריעות, בדרך כלל האנשים לא ישימו לב לכך, כי לא מחפשים אחר השרטוט. אבל יש בכך מכשול. האנשים חושבים, כי כביכול יש כאן שרטוט, אבל צריך להיות מודע מראש, שישנה בעיה בכך. כבר הפיצו את היריעות הללו, האנשים כבר קנו אותן, וכבר כתבו, מחוסר ידיעה. אבל צריכים להבין, כי ישנה כאן שאלה חמורה, אולי זה בכלל פסול. צריך לשאול מורה הוראה, שיפסוק לו בעניין זה. אבל עכ"פ צריך לבדוק, שיפסיקו עם כך, ושלא ימשיכו להפיץ זאת.

שאלה מהקהל: הגויל בכלל בעייתו, כי מעבדים אותו אנשי כת הדרדעים, וכל מיני כאלה.

תשובת מרן שליט"א: נכון. זאת עוד שאלה. זו בעיה אחרת. דיברנו על כך בעבר [מוצש"ק בהר בחוקותי ה'תשע"ג]. כנראה זה רק היה אז, אבל בזמן האחרון, לפי מה שנודע לי, ישנם גם אנשים כשרים, אשר עושים זאת. הדבר לא מחייב, שזה בא דוקא מהם.

שאלה מהקהל: והחומר הכימי, לא מעכב? תשובת מרן שליט"א: זאת בעיה נוספת. גם על כך דיברנו בזמנו [מוצש"ק בהר בחוקותי ה'תשע"ג]. אני בכוונה לא נכנס לשאלות הללו, ומדבר כעת רק על השאלה של שרטוט. הבעיות האחרות, הם נושא בפני עצמו.

כותב בספר ברוך שאמר ודף ס"ה, נראה לי לפי קיצור דעתי, שמכאן משמע שיכול לשרטט בתפילין בבדיל או בעופרת בין שיטה לשיטה, אפילו לרבינו שמחה. אחרי דלא נקרא שירטוט, אא"כ עושה גומא או חריץ, כדמשמע לשון שירטוט. אבל אין לסמוך על קיצור דעתי כלל, כי אם על פי מורה מומחה וכו'. הוא למד מכאן, שבלי חריץ זה לא נקרא שרטוט. וכן הביא שם בליקוטי הגהות, אני הכותב ראיתי מאבא מארי ז"ל, בימי מהר"י ב"ר מאיר כ"ץ ובימי מה"ר נחמן ז"ל, שרטוט בסכין שאינה חד, אלא עב בחודו, חומש ומגילה וס"ת. כל הפוסקים כותבים כך.

אבל, ישנם כאלה אשר נתלו בדברי הרמב"ם, אשר לא כתב כיצד הוא השרטוט. הוא רק כתב, שצריך שרטוט. ולמעשה, ישנו ירושלמי מפורש במס' מגילה ופרק א' הלכה ט"ז, שכתוב כי השרטוט נעשה בקנה. וז"ל, הלכה למשה מסיני, שיהיו כותבים בעורות, וכותבים בדיו, ומסרגלים בקנה. כלומר, הסירגול דהיינו השרטוט, צריך להיות בקנה. הכוונה היא, ללחוץ עם הקנה, ולעשות את החריץ. וכבר מסבירים הראשונים, כי אין הכוונה בקנה ולא בעופרת וכדומה. [וישנה גם עופרת מחודדת, הלוחצת ועושה חריץ]. הדבר לא בא להגיד, כי

הוא עובר על תולדה של משרטט. וכן הגבלים, שעושים כן באבנים, כדי שיפצל האבן בשוה. המלה 'גבלים', זה מלשון הפסוק [מלכים א' ה', ל"ב, הפטרת תרומה] וַיִּפְּסְלוּ בְּנֵי שְׁלֹמֹה וּבְנֵי חִירֹם וְהַגְּבָלִים וגו'. ישנם שני פירושים, למלה 'גבלים'. יש מפרשים, שהכוונה לאלו המשרטטים בצורה מדוייקת. זה מלשון 'גבול'. וישנו פירוש אחר, ש'גבלים' זהו שם של אומה, שם של מקום. כלשון הפסוק ביחזקאל [כ"ג, ט"ו, זקני גבל וְחַכְמֵיהָ. כלומר, זהו שם של מקום.

הערה מהקהל: מלשון הפסוק גָּבַל וְעִמּוֹן וְעַמְלֶק [תהלים פ"ג, ח'].

תשובת מרן שליט"א: גם זה כנראה נכון. וואולי הם שני מקומות שונים, כי זה בפתח וזה בקמץ. אבל מהרמב"ם רואים, שהוא לא מפרש כך. מהרמב"ם מבינים, שזה סוג של מקצוע. כי הרמב"ם לא מדבר על האנשים שבמדינה ההיא, אשר כבר לא היו נמצאים בזמנו, ואינם מוכרים. משמע מדבריו, שהכוונה לסתתים דייקנים. המקצוע שלהם נקרא 'גבלים'. גם תרגום הפסוק הוא, ארגובליא. משמע כי המדובר על אומנות מסויימת.

בכל אופן, אם הוא עושה זאת, בכדי לסתת את האבן בצורה מדוייקת, על מנת שלא יצא לו עקום, זה גם נחשב תולדת מלאכת המשרטט.

כותב הרמב"ם, ואחד המשרטט בצבע, או בלא צבע, הרי זה חייב. א"כ, כך ראיתי מי שטען, כיון שהרמב"ם כותב כי גם המשרטט בצבע הוא חייב, ממילא גם בנ"ד, שרטוט בצבע ייחשב שרטוט. הרי הרמב"ם לא כתב כאן, 'משרטטים בקנה'. לכן הא אמר, כי בכוונה הרמב"ם השמיט את הירושלמי, בכדי לומר שהדבר אינו כך.

שאלה מהקהל: אם השרטוט הוא בכדי ליישר, א"כ כאשר הוא יעשה זאת בלי צבע, זה קיבל

יש לעשות בקנה ולא בברזל. בברזל, זה עוד יותר טוב. אלא הנקודה היא, שמסרגלים בקנה, אבל אל תעשה עם צבע. שיהיה חריץ, ללא צבע של דיו. אבל אם תעשה בסכין, או במרצע, או בדברים אחרים, זה גם טוב. כך גם כתוב במסכת סופרים [פרק א' הלכה א']. אולם, רבינו הרמב"ם לא הביא זאת.

והם קפצו על המציאה, כי בהלכות שבת, בדיני המשרטט, שהוא גסדכן אב מלאכה כמו 'הכותב', שם הרמב"ם כותב כי השרטוט הוא 'בין בצבע, בין שלא בצבע'. אם כן, מאחר שהרמב"ם כותב בהלכות שבת, כי מי שמרטט בצבע הוא גם חייב, למה לא נלמד מכך גם להלכות ספר תורה, שהשרטוט גם יכול להיות בצבע.

כך לשון הרמב"ם [סוף פרק י"א מהל' שבת, הלכה י"ז], רושם, תולדת כותב הוא. כיצד? הרושם רשמים וצורות בכותל ובשֶׁשֶׁר וכיוצא בהן כדרך שהציירין רושמים, הרי זה חייב משום כותב. וכן המוחק את הרשום לתקן, הרי זה תולדת מוחק וחייב. אל תחשוב, כי 'הכותב' זה דוקא אם הוא כותב אותיות, ו'המוחק' זה דוקא אם מוחק אותיות, אלא המדובר גם על ציורים.

המשרטט כדי לכתוב שתי אותיות תחת אותו שירטוט, חייב. הרי אמרנו לעיל, כי השרטוט נעשה למעלה, וכותבים מתחת לשרטוט. ישנו נדון, מה הדין כשזה ההיפך? כגון, אם הסופר התרגל במחברת בבית הספר שזה הפוך, והוא רוצה לכתוב כך גם בספר תורה. האם זה יהיה כשר? זהו נושא נוסף. [עי' שו"ת עולת יצחק ח"א סס"י קל"ז, דף של"ד של"ה].

חרשי העצים שמעבירין חוט של סקרא על גבי הקורה כדי שינסור בשוה, הרי זה תולדת משרטט. דהיינו, אם הנגר, חרש עצים, רוצה לחתוך קורה בצורה מדוייקת, אז הוא לוקח חוט של סיקרא, ושם על הקורה, ומנסר באופן מדוייק על פי זה. אם הוא עושה זאת בשבת,

את הפעולה, ויש לו תועלת בכך, אז הוא יהיה חייב מדין שרטוט של ס"ת.

תשובת מרן שליט"א: טוב, אבל שהרמב"ם יכתוב לנו זאת. למה הרמב"ם לא כתב זאת? הרי הדבר כתוב בירושלמי במפורש, מדוע הרמב"ם השמיט זאת?

במבט ראשון, הדבר היה קצת מתקבל. אבל בעיון ישר, הדבר תמוה מאד. דהיינו, גם הרי"ף ופרק י"ב דיבמות, סידור חליצה, דף ל"ה ע"ב, שהרמב"ם הולך בעיקבותיו, הוא גם כתב במפורש, לגבי חליצה, שהסירגול הוא בקנה. כותב הרי"ף כך, כד כתב חליצה, צריך לסרגוליה במסרגלא, ולא בדיותא. צריך לסרגל זאת עם מסרגלא. הרי"ף מדגיש זאת. וכי אפשר לעשות מחלוקת כזאת, לאפושי פלוגתא, שהרמב"ם חולק על הרי"ף. הרי הרמב"ם, בדר"כ תמיד הולך כהרי"ף. לבוא ולומר, שהרמב"ם חולק על כך?

חושבני, כי יותר פשוט לומר, שהיה ברור לרמב"ם מה זה השרטוט בסת"ם, וממילא הוא לא כתב זאת. הוא לא חשב, שיש כאן איזה נושא להתווכח עליו, כי במציאות, בכל תפוצות ישראל, עשו את השרטוט בצורה הזאת. בגלל שהדבר היה ברור, לכן הרמב"ם לא פירט זאת. לא בגלל שהוא חולק על כך. חושבני, כי אם הרמב"ם היה חולק על כך, ובפרט שבר"ף כתוב זאת במפורש, אם לדבריו לא היה צריך דוקא כך, הוא היה צריך לכתוב זאת, שלא צריך דוקא באופן הזה. הרמב"ם סתם, כיון שהוא סמך על מה שכל הסופרים יודעים.

ולמשל, מי שיראה בפירוש קדמון ממצרים, על דברי הרמב"ם הללו, גם שם הכתוב בצורה ברורה. גם במצרים, אתריה דהרמב"ם, הדבר היה ידוע לסופרים, שמשרטטים בלי צבע. ממילא, הרמב"ם סמך, כאשר הוא כותב בהלכות ס"ת את עניין השרטוט, הוא לא פירט

איך בדיוק משרטטים, כיון שהדבר ידוע לסופרים, גם אם הוא לא יסביר זאת בצורה מפורשת. אדרבה, אם הוא היה סובר אחרת, הוא היה צריך לכתוב זאת באופן ברור.

בספר פירוש קדמון ממצרים כתוב כך, השרטוט הוא על שתי פנים. יש שרטוט בלא צבע, כמו שעושים הסופרים חוטים בקנה, פירוש אלמצטרה, זהו מה שאמרנו מקודם, ומעבירים עליה את הנייר, כדי שיעשו השיטין. ויש שרטוט בצבע, כגון שמעבירים חוט של סיקרא על הקורה, וחייבים עליה משום משרטוט.

יתירה מכך, המנחת חינוך אומר, שהרי לכאורה, מה המקור לדברי הרמב"ם? מאיפה הרמב"ם לקח זאת, שהמשרטט בין בצבע בין שלא בצבע, שהוא חייב? אין לכך שום מקור. אף אחד לא מביא מקור לכך. הרב המגיד לא מביא מקור. זה לא נמצא לא בבבלי לא בירושלמי, ולא בתוספתא, ולא ברי"ף, ולא בגאונים. וכן לגבי החלק הראשון, חרש וכו', מהיכן הרמב"ם לקח זאת? אומר המנחת חינוך ואות ל"ז, במוסך השבת, כי הרמב"ם למד זאת מן השרטוט שלגבי ספר תורה. א"כ, הוא אומר בדיוק ההיפך. דהיינו, מהיכן הרמב"ם לקח את זאת, ששרטוט אפילו בלי צבע נקרא שרטוט? הוא לקח זאת, מהדין של ספר תורה. א"כ יוצא, כי לגבי ספר תורה, יודעים איך עושים את השרטוט, והרמב"ם לקח זאת משם. זהו המקור של הרמב"ם. נראה כי פשוט לו, שגם לפי הרמב"ם, השרטוט הוא בחריץ.

יש עוד כמה וכמה ראיות לכך, לא ניכנס אליהן כעת, אולם מה שברור הוא, כי גם אם ישנם פוסקים מסויימים האומרים כי גם אם השרטוט בצבע זה טוב, דהיינו שאין בעיא מצד כתב על גבי כתב וכו', כל מיני דברים שדנים עליהם האחרונים, אבל רובם ככולם אומרים שצריך שיהיה חריץ, וכיון שהמדובר על הלכה למשה

שערי יצחק – השיעור השבועי

גם בספר שערי גן עדן [דרך אמת דף י"ח ע"ב] כתוב כך, האותיות נארגו לארכן ולרחבן, כמו לבוש שהוא שתי וערב. ועלידי תנועות המקיפים, נעשו מזה האור גסכן כמו שרטוטין לרחבו דרך מהלכתם סביב הנקודה. כי כל מהלכתן הוא דרך רוחב הטהירו, אם תבין היטב. והיא סוד שרטוט של־ספר תורה. והוא סוד (ישעיה ס"א, י) בגדי יש"ע, שמזה עולם המלבוש מקבלים העולמות שלמטה עלידי ש"פ צינורות וכו'. מובן שעניין השרטוט, הוא צינור בשביל השפע. א"כ מובן, כי חובה שהדבר יהיה בחקיקה.

ובספר קדושת לוי [דף שמ"ט], הוא משהו זאת לשרטוטים שבמצח. רואים אצל כולם, כי המדובר רק באופן הזה. וכהנה וכהנה, אמרתי זאת רק בראשי פרקים.

אולם, ברצוני להדגיש עניין נוסף. חכם אחד רצה לדחות את הראיה הזאת, והוא טוען כך. הרי הרמב"ם אומר בהלכות שבת, כי ה"ה גם לגבי חרשי העץ, אשר עושים חוט של סיקרא. לכאורה, מה הפירוש 'חוט של סיקרא'? הרי לפי דבריו, שאתה רוצה ללמוד הלכות סת"ם מהלכות שבת, אז אם בהלכות שבת, גם אם מעבירים חוט של סיקרא, זה נקרא משרטט, א"כ ה"ה גם לגבי ספר תורה. אבל, וכי אם מישהו יעביר חוט על ספר תורה, ויכתוב לפי החוט, האם זה יהיה כשר? וכי זה ייחשב שרטוט? מאידך, הלוא לגבי הלכות שבת, זה נחשב שרטוט? כך מישהו רצה לדחות את הראיה הזאת. לכאורה, זאת תשובה טובה.

ברם, כנראה לא היה יודע כיצד חרשי העצים עובדים. ידידנו הרב יואב חלא יצ"ו הסביר לי, ואח"כ שמעתי זאת גם מאנשים נוספים, כי הוא ראה כיצד עובדים בעלי המקצוע, כגון העוסקים בבניין. זה לא שהם לוקחים חוט של סיקרא, ושמים אותו מלמעלה. אלא, הם מטבילים את החוט של סיקרא בתוך אבקה, וזה נצבע בצבע אדום, ואז שמים את החוט על

מסיני, ונגד כל מה שמקובל בעם ישראל, הדבר חמור מאד, שיבואו אנשים ופיצו בציבור בלי שום אחריות את הדבר הזה. ובאופן כללי, צריך לדעת שהדבר אסור.

צריכים לדעת, אכן זאת 'הלכה למשה מסיני', ואיננו יודעים בבירור את הטעם, אבל מי שיעיין בספרי הקבלה, ויבין את טעם הדבר עפ"י הסוד, יראה שישנו גם סוד גדול ונורא, בעניין השרטוט. ומובן גם כן, שהשרטוט חייב להיות ע"י חריץ. אי אפשר להסביר את הדברים ולהיכנס אליהם, כי אלו דברים ממש עמוקים ונוראים, בסוד עניין השרטוט, אבל מה שברור מתוך דבריהם הוא, שזה נעשה בחקיקה.

כך כתוב למשל בספר עמק המלך ומובא בפירוש על ספר קול הרמ"י, דף ה' ע"ב, התורה העליונה מורה לעולם המלבוש, כי אחר הצמצום, כשנכנס אור, אין סוף בטהירו עילאה. נשתעשע בעל הרצון, שיצאה מחשבתו מכח אל הפועל. שמחשבתו הקדומה, אשר אין לה סוף ותכלית, שהיתה לברוא העולם, יצאה מכח אל הפועל. דמיון אדם חכם ואומן גדול, שחושב במחשבתו לעשות איזה מלאכה מפוארה, ושוער הכל במחשבתו, איך ומה יכול להוציא מחשבתו אל הפועל. ואחר שהוציאה אל הפועל, הוא שמח במעשיו. ומחמת שמחה, משתעשע תמיד בעצמו אנה ואנה, ושוער איך ליישר המלאכה, ומשער כל מדה ומדה, ונותן לכל מדה גבול וקצה. כן כביכול בעל הרצון, אחר שעשה מקום פנוי לעמידת העולמות, ושלח מאותו אור אין סוף בתוך הטהירו לבנות משם כל העולמות, להוציא מחשבתו מכח אל הפועל, שמח במעשיו, והיה כביכול משתעשע בעצמו. ומהשעשוע, נולד התנועה. ועל ידי זה, אור אין סוף נכנס בתוך הטהירו, והיה מתנועע אנה ואנה. מזה נולד שיעור וגבול, לכל מדה ומדה. והוא עניין השירטוט, שהוא נגד החקיקה, הבאה מסוד התנועה.

הקורה, מושכים ומותחים באמצע למעלה ונותנים לזה ליפול, וזה צובע את האבן וכו' ובנ"ד את הקורה. דהיינו, זה לא שהחוט של סיקרא עומד ממעל, באופן חיצוני, אלא שזה ממש צובע את הקורה.

אבל התירוץ העיקרי לשאלה זו לענ"ד הוא, שבכלל אי אפשר להשוות את הלכות שבת להלכות ספר תורה. הרי למשל מלאכת 'הכותב', לגבי הלכות שבת, ולגבי הלכות סת"ם, אלו שתי מושגים שונים. מי שכותב בשבת בצבע אדום, בודאי שיהיה חייב. אין הבדל, בין אם יכתוב בצבע ירוק, או בצבע אדום, או בכל צבע. אבל לגבי ספר תורה, מי שיכתוב בצבע אדום, הס"ת יהיה פסול. אז מה תאמר? אם לגבי הלכות שבת, כאשר כתבתי בצבע אדום, אני חייב, נלמד מכך גם לגבי כתיבה של ס"ת? בודאי שלא. אי אפשר להשוות את הלכות כתיבה בשבת, להלכות כתיבת ספר תורה. להלכות שבת, ישנם גדרים אחרים. ומלאכת מחשבת אמר רחמנא. העיקר שכתבת, וזה לא משנה באיזה צבע. וכן אם שרטטת, וכעת יש לך שורות ישרות, זה גם נחשב איסור. אבל לגבי ספר תורה, ישנה הלכה, כיצד לכתוב. ישנם סודות ועניינים, ורמזים וסיבות, אשר אינם בשכל שלנו. זה לא כמו בשבת, שזה תלוי במלאכה. אם כתבת, או אם יישרת, אתה חייב. בס"ת, ישנם עניינים כיצד לכתוב, וזאת הלכה למשה מסיני, וחס ושלום שמישהו יבוא ויקל ראש בדבר הזה.

זהו עניין חמור מאד, וצריך לגדור את הפירצה הזאת, והמקום ברוך הוא יזכנו, שאכן העניין הזה יסתדר, ושיבינו כי זאת טעות, להקל בדבר כזה. אסור להקל ראש בדבר כזה. זאת שגיאה, שגגה שיצאה, וצריך לסדר את העניין הזה.

שאלה מהקהל: להלכה למעשה, אם ישנו סופר אשר הזמינו ממנו דבר כזה, מה הוא יאמר ללוקח?

תשובת מרן שליט"א: לא ולא, אסור לכתוב כך. בשום אופן. רק אם יהיה חריץ ממש. שאלה מהקהל: זה מצוי רק בגויל?
תשובת מרן שליט"א: זה יכול להיות גם בדברים אחרים, אבל כנראה בגויל, לפי השיטות שהם עושים, לפי מה ששמעתי כבר אי אפשר לעשות את החריץ אחר כך. אולי זה לא מדויק. עכ"פ בתחילה הם עושים חריץ, ואח"כ מחליקים אותו. לעשות חריץ שוב לאחר מכן, הם כבר לא יכולים, או מתעצלים. או סיבה אחרת. כנראה צריכים לשנות את צורת העיבוד. אבל לגבי הקלף, כיון שהעיבוד הוא אחר, וממילא הבעיא לא מתחילה.

הערה מהקהל: בקלף, עושים את השרטוט בסוף.

תשובת מרן שליט"א: נכון. זהו הדבר האחרון.

בעניינים דלעיל, יש עוד הרבה שקלא וטריא, מקורות והערות וחידושים, והרחבתי בס"ד בתשובה כתי".

המשך מסוף השיעור הקודם בעניין מיתת כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, ודחיית ההשערה שמתו במלחמת בר כוכבא - בר פּוֹזִיבָא, שמקורה מחוץ לבית המדרש.

האיסור שהורה הגרא"מ שך זצ"ל על תלמוד בבלי שטינזלץ, שאסור להחזיקו.

התחלתי לדבר בשיעור הקודם, לגבי הנוגע לתלמידי רבי עקיבא, על מה שכתב בספר 'כתבי אבא מארי', שכבר הוא הביא זאת, והמדובר על רבנים מן הציבור החרדי, כנראה. אבל תכף תראו, כי בעצם כל העניין הזה, שקישרו את תלמידי רע"ק למלחמת בר כוכבא, הגיע מן הסטרא אחרא.

יש לי גם הרגשה, שכיון שהם (עכ"פ חלק מהם), היו רוצים שיתגייסו לצבא כל בחורי הישיבות, לכן הם רוצים להראות, שתלמידי רבי עקיבא היו בצבא. נראה לי, כי מעורב גם עניין

הוא מלכא משיחא. וכמובן שרע"ק טעה בו, כידוע. וכמו שמצינו שם, שר' יוחנן בן תורתא אמר ליה, עקיבא, יעלו עשבים בלחייך, ועדיין בן דוד לא יבא. זה עוד לא הזמן, שצריך לבוא המשיח. בכל אופן, היה ויכוח בעניין. ובסופו של דבר, רבי עקיבא הודה.

ובהמשך הוא כותב, בתחילה עמד רע"ק לימין בן כוזיבא, בתקוהו שבקרוב תושע יהודה וישראל ישכון לבטח, ובא לציון גואל, והביהמ"ק יבנה מחדש. וע"כ לקחו חבל גם תלמידיו במלחמה זו. או אפילו אם נאמר שלא לקחו חלק במלחמה, אבל מחמת סיבת המלחמה מתו, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה.

תשמעו איזו 'למדנות'. בעצם, הם מתו במלחמה, אבל איך זה מסתדר עם דברי הגמרא? אלא, אם הם היו נוהגים כבוד זה בזה, הם לא היו מתים במלחמה. אבל כיון שהם לא נהגו כבוד, אז זה מסתדר. ומה שאמרו שמתו מחולי אסכרה, על כך אין לו תשובה. הוא לא עונה על כך. הוא אומר, עיין שבת דף ל"ג ע"ב. שם כתוב, על עון לשון הרע וכו'. אבל הדבר אינו מסתדר.

תשמעו ותראו, איזה בניין. הוא אומר בהמשך, בדרך סברא אנו יכולים לומר, שמה שמובא בש"ע, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רע"ק, והוא מהטור, אין כוונתם דוקא שמפני זה יש לנו לגזור גזירה על כלל ישראל גזירות ודיני אבילות. כי מדוע לא גזרו על שאר מאורעות רעות רח"ל שאירעו בימי חז"ל? הרי היו עוד כאלה עניינים, ובכל זאת לא גזרו עליהם. וכמו שהבאתי לעיל מהירושלמי [סנהדרין], מאנשי בית רבי, שמתו כ"ד עגלות עם אנשים, ומתו כולם בפרק אחד כנ"ל. אלא, שמיתת תלמידי רע"ק מזכיר אותנו ג"כ מחרבן ביהמ"ק, ומפני זה משמיענו חז"ל, שכולם מתו מפסח ועד עצרת, שהיא זמן ספירת העומר, שמזכיר אותנו ג"כ מחרבן ביהמ"ק. ומפני זה משמיענו חז"ל שכולם מתו מפסח ועד עצרת, שהיא זמן

השקפתי, בכל הדבר הזה. אבל זה לא משנה, בין אם כן ובין אם לא, כל ההסתכלות הזאת, להכניס דברים זרים שאין להם שום מקור, לא בש"ס ולא בספרי חז"ל, לקחת דברים ממקורות זרים וחיזוניים ולהכניס אלינו, זה דבר חמור מאד. לכל הפחות, שישאירו זאת בספק. אבל כפי שאמרתי לכם בשיעור הקודם, כי כיון שכבר הכניסו זאת, לכן כעת אינני מכניס זאת, אלא ברצוני להוציא זאת. ועוד מעט תראו, שזה יהיה חזק בעז"ה.

בספר מבשר טוב [אורח חיים דף רנ"ד] כתוב כך, לכאורה צריכין להבין, מדוע קבעו חז"ל דיני אבילות בין פסח לעצרת, שלא לישא נשים ושלא להסתפר, כמו אצל השלשה שבועות, שמזכירין אותנו מחרבן ביהמ"ק? ועוד, באמת מדוע משמיענו לנו חז"ל זה, שכולם מתו מפסח ועד עצרת?

ולוא דמסתפיגא אמינא מילתא בטעמא, שכפי הנראה היו אלה תלמידי רע"ק ג"כ מאלו שלחמו במלחמת בר כוכבא נגד הרומיים בימי אדריינוס קיסר. וכמדומה לי, שראיתי מובא זה באיזה מקום.

הוא אומר, 'כמדומני', אבל הדבר הזה כבר היה קיים עוד מלפני שהוא נולד. בודאי שהוא ראה זאת כתוב. לפעמים אדם אומר איזה חידוש, והוא שכח ששמע זאת באיזה שהוא מקום. נראה לו, שזה חידוש שלו. בכל אופן, הוא לא התחיל בכך. אבל תראו, כיצד הוא בנה על זה בניין.

וכמו שאנו יודעים, שרע"ק רבם היה מזרז את היהודים שיבואו לעזור את אלו שעמדו בא"י ללחום נגד מלכות רומי תחת בר כוכבא. ומובא בירושלמי [תענית פ"ד ה"ח], קולו של יעקב צוח ממה שעשו לו ידי עשו בביתר. תני ר"ש בן יוחאי, עקיבא רבי היה דורש, דרך כוכב מיעקב – דרך כוזיבא מיעקב. רבי עקיבא, כד הוי חמי בר כוזיבא, הוה אמר, דין

ספירת העומר, שמזכיר אותנו ג"כ מחרבן ביהמ"ק, וכמו שהבאתי לעיל מאמימר, שאמר זכר למקדש הוא, ע"כ בהצטרף יחד אנו נוהגים כבר אבילות בימים האלו. הקשר הוא, כי כתוב שהעומר הוא זכר למקדש. תשמעו איזה קישורים, איזה דברים. אפשר לעמוד ולהשתומם. האם זו אמת?

בעצם, לכאורה יש קצת בסיס לדבר הזה, מדברי הרמב"ם בהלכות מלכים, כי הרמב"ם כותב, שרבי עקיבא היה נושא כליו של בר כוזיבא. אם רבי עקיבא נשא את כליו של בר כוזיבא, א"כ משמע שהוא השתתף עמו במלחמה. עזב את הישיבה, אין שיעורים ואין כלום, עכשיו יש מלחמות. הוא הולך להיות נושא כליו של בר כוזיבא. מצאנו את המונח 'נושא כלים', אצל אבימלך בנביא בספר שופטים, נושא כלי זיינו, כלי מלחמה. וכך אצל שאול ויהונתן, בספר שמואל.

כותב הרמב"ם [פרק י"א ממלכים הל"ג] כך, אל יעלה על דעתך, שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים, ומחדש דברים בעולם, או מחיה מתים, וכיוצא בדברים אלו שהטפשים אומרים. אין הדבר כן. שהרי רבי עקיבא, חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזבא המלך. והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעוונות. כיון שנהרג, נודע שאינו זה. ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת.

ישנם פילפולים על עניין זה. הרי כתוב בגמרא בסנהדרין [דף צ"ג ע"ב], כי אדרבה, החכמים בדקו אותו אם הוא מורח ודאין, כי המשיח צריך להיות, והריחו ביראת ה', כמ"ש בספר ישעיהו. הראב"ד שם כבר שואל זאת. אולם, אי אפשר כעת להתפרש כעת לכל פרט ולכל עניין. בכל אופן, רואים בבירור, כי הרמב"ם כותב שרע"ק היה נושא כליו של בר כוזיבא.

ואם ראש הישיבה, רבי עקיבא, היה כך, א"כ בטח שכל התלמידים הצטרפו ג"כ למלחמה. אמנם, כך מפרש האברבנאל, בספר ישועות משיחו [דף ל"א]. הוא מביא, כי סיפור בר כוזיבא, הוא קצר אצלינו מאד, ולא תמצא ממנו כי אם מעט מזעיר, בתלמוד ובמדרשים. אבל בספרי דברי הימים אשר לרומיים, ראיתי אני דברים רבים ועצומים במלחמותיו ומגבורת ליבו, ואכזריותו על האויבים. בר כוזיבא, היה משהו גדול. האמת היא, אינני יודע מדוע הוא לא הזכיר זאת, הרי כתוב, שבצבא של בר כוזיבא, היו ארבע מאות אלף חיילים. היו לו מאתיים אלף, קטועי אצבע. הוא אמר, כי רק מי שמסוגל לקטוע את אצבעו, הוא ישתתף עמו במלחמה. אמרו לו חכמים, עד מתי אתה עושה ישראל בעלי מומים. אז הוא אמר להם, א"כ איך אבדוק אותם? כיצד אדע, מי גיבור ואמיץ, מי לא מפחד? אמרו לו, תבדוק ע"י שתוך כדי שהוא דוהר על הסוס, הוא יכול לעקור ארז מן הלבנון. עשה כך, והיו לו עוד מאתיים אלף. רואים, שהם היו גיבורים אדירים. ואם כך היו הם, מה הוא היה?

חז"ל אומרים בירושלמי מסכת תענית [פרק ד' הלכה ה', איכה רבתי ב', וכן במדרש הגדול פ' כי תבוא דף תרכ"ז], שאפילו אדריונוס לא האמין, כי בר כוזיבא נהרג. כיצד הוא מת? הרי רבי אלעזר המודעי היה מתפלל, שלא תיחרב ביתר. הוא התפלל ואמר, רבונו של עולם, אל תשב בדין היום. והיה מצור על ביתר, במשך שלש שנים. אדריונוס כבר חשב לעזוב את ביתר, הוא כבר התייאש, ראה שהוא לא מצליח. אבל היה כותי אחד, שאמר לו, אני אסדר את העניינים. נכנס אותו כותי לעיר, וראה את רבי אלעזר המודעי שהוא מתפלל, ולחש לו משהו באזנו. רבי אלעזר המודעי, לא התייחס לכך. היה שקוע בתפילתו. כאשר האנשים ראו, שאותו כותי לחש משהו באזנו של ר"א המודעי, הם לקחו אותו לבר כוזיבא. הם אמרו לבר כוזיבא, תשמע, הוא אמר משהו לחביבך, דהיינו לדוד

מאתים אלף כך, ומאתים אלף כך. וכד דהוה נפק לקרבא הוה אמר, ריבוניה דעלמא, לא תסעוד ולא תכסוף (תהלים ס, יב) הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא בצבאותינו. שלש שנים ומחצה עשה אדריינוס מקיף על ביתר. והוה ר' אלעזר המודעי יושב על השק ועל האפר ומתפלל בכל יום ואומר, רבון העולמים אל תשב בדין היום, אל תשב בדין היום. בעא אדריינוס מיזל ליה. אמר ליה חד כותיי לא תיזיל לך, דאנא חמי מה מיעבד ומשלים לך מדינתא. עאל ליה מן ביבא דמדינתא, עאל ואשכח רבי אלעזר המודעי קאים מצלי. עבד נפשיה לחיש ליה בגו אודניה. חמוניה בני מדינתא ואייתוניה גבי בן כוזבא. אמרון ליה, חמינן ההן סבא משתעי לחביבך. אמר ליה מה אמרת ליה ומה אמר לך. אמר ליה, אנא אמר לך, מלכא קטל לי. ואי לא אנא אמר לך, את קטל יתי. טב לי מלכא קטל יתי ולא את. אמר ליה, אמר לי דאנא משלים מדינתאי. אתא גבי רבי אלעזר המודעי אמר ליה מה אמר לך הדין כותיאי. אמר ליה, לא כלום. מה אמרת ליה. א"ל לא כלום. יהיב ליה חד בעוט וקטליה. מיד יצאת בת קול ואמרה (זכריה יא) הוי רעי האליל עזבי הצאן חרב על זרועו ועל עין ימינו זרועו יבוש תיבש ועין ימינו כהה תכהה הרגת את רבי אלעזר המודעי זרוען של כל ישראל ועין ימינן לפיכך זרועו של אותו האיש יבש תיבש ועין ימינו כהה תכהה. מיד נלכדה ביתר ונהרג בן כוזבא. אתון טעינון רישיה גבי אדריינוס. אמר לון, מאן קטל הדין? אמר ליה חד כותיאי, אנא קטלתי. אמר לי חמי לי פטומיה. חמי ליה פטומיה. אשכח חכינה כרוכה עליו. אמר אילולי אלהא דקטליה, מאן הוה יכיל קטלי? וקרא עליו (דברים לב) אם לא כי צורם מכרם וד' הסגירם].

ממשיך האברבנאל שם וכותב כך, ושהוא הלך לאלכסנדריה של מצרים, ועשה נקמה גדולה באוכלוסי רומי שהיו שם, ונתפשט בכל מלכות מצרים ובבל, ואיש לא עמד בפניו. ובכל מקום שהיה הולך, היה שופך דמי האויבים כמים,

שלך, רבי אלעזר המודעי. שאל בן כוזיבא את הכותי הזה, מה אמרת לון? ענה, מה אגיד לך? אם אגלה לכם, המלך אדריינוס יהרוג אותי. ואם לא אגלה, אז אתה תהרוג אותי. בין כה וכה אני מת. לאחר מכן אמר אותו כותי, שרבי אלעזר אמר לון, שהוא ימסור את העיר ביד הרומיים. נבהל בר כוזיבא, הלך ושאל את ר"א המודעי, מה הכותי הזה אמר לך? ענה לון, ולא כלום. שאל אותו, מה אתה ענית לון? אמר לון, ולא כלום. בר כוזיבא נתן בעיטה לר"א המודעי, והרג אותו, מרוב כעס. כביכול, מה, אתה משקר? יצתה בת קול ואמרה, אתה הרגת את זרועם של ישראל וכו', ובאותו היום נפלה ביתר. הרי אדריינוס קיסר, הביאו לון את בר כוזיבא, שהוא הרוג. והוא אמר, כי לא יכול להיות שהוא נהרג במלחמה, אני רוצה לראות את הגופה. הוא ראה אותה, ואמר כי ראה שישנו נחש שהיה כרוך עליו. הוא אמר, לולי שהקב"ה הרג אותנו, אנחנו לא היינו מסוגלים להרוג אותנו. אמרתי בקיצור, כי הזמן קצר, ומי שירצה יעייין שם.

נאמר העורך, כדאי להביא את לשון הירושלמי שם, תני א"ר יהודה בן ר' אלעאי ברוך ר' היה דורש (בראשית כז, כב) הקול קול יעקב והידים ידי עשו, קולו של יעקב צוח ממה שעשו לו ידי עשו בביתר. תני ר' שמעון בן יוחי עקיבה ר' היה דורש (במדבר כד, יז) דרך כוכב מיעקב, דרך כוזבא מיעקב. ר' עקיבה כד הוה חמי בר כוזבא הוה אמר, דין הוא מלכא משיחא. א"ל ר' יוחנן בן תורתא, עקיבה, יעלו עשבים בלחייך ועדיין בן דוד לא יבא. א"ר יוחנן קול אדריינוס קיסר הורג בביתר שמונים אלף ריבוא. א"ר יוחנן שמונים אלף זוג של תוקעי קרנות היו מקיפין את ביתר, וכל אחד ואחד היה ממונה על כמה חיילות. והיה שם בן כוזבא, והיה לו מאתים אלף מטיפי אצבע. שלחו חכמים ואמרו לון, עד אימתי אתה עושה את ישראל בעלי מומין? אמר להן, וכי היאך איפשר לבדקן. אמרו לון, כל מי שאינו רוכב על סוסו ועוקר ארץ מן לבנון, לא יהיה נכתב באיסרטיא שלך. היו לו

מבלי חמלה. ובאו על זה בספריהם סיפורים גדולים. ולכן היה רבי עקיבא נושא כליו, ר"ל כלי מלחמתו, לפי שלא שיער עניינו בדבר המשפט ולימוד התורה, כמו שעתיד להיות משיח בן דוד. אבל לעניין המלחמות והנקמות בלבד, עשאו משיח אלהים. אמנם, שאר חכמי ישראל לא קיבלו ממנו, שיהיה זה משיח בן יוסף וכו'. כך אומר רבינו יצחק אברבנאל, והוא הבין את הרמב"ם כפישוטו.

אבל מהר"ץ חיות, שהוא ג"כ אחד מן ההולכים בעיקבות הרמב"ם, הוא לא הבין כך. אלא, ש'נושא כליו' היינו, בלשון מליצה. כלומר, שרבי עקיבא תמך בבר כוזיבא. זה לא שהוא השתתף במלחמה בפועל, ועזר לבר כוזיבא להילחם, אלא שהוא חיזק ועודד את בר כוזיבא, אמר עליו שהוא המלך המשיח וכו'. כך מפרש מהר"ץ חיות. א"כ, כבר אי אפשר להכריע בכך.

כך כותב מהר"ץ חיות בספר אמרי בינה וסימון, דף תתקמ"ד, בהערה למטה, ע"י שהרג את ר"א המודעי, מיד נלכדה ביתר, ונהרג בן כוזיבא, כמו שרמז ע"ז גם כן מרן הכ"מ. ויתכן גם כן לשון הרמב"ם 'ונהרג בעוונות', היינו עון זה, שהרג ר"א המודעי גרם לו. ומה שכתב הרמב"ם, דרבי עקיבא 'נושא כליו', היינו שהיה תומך ידו בכל עז, כמו שכתוב בירושלמי ובמדרש, תני רשב"י, עקיבא רבי היה אומר 'דרך כוכב מיעקב' דרך כוזיבא מיעקב וכו'. ומפני דרבי עקיבא היה הגדול שבדור, והחזיק בימינו, הוי כנושא כליו, היינו התומך בידו בכל עז וכו'.

האמת היא, שדברי הרמב"ם הללו בלא"ה הם תמוהים קצת, כי לא מצאו בשום מקום, היכן המקור לדברי הרמב"ם הללו? מהיכן הרמב"ם לקח זאת, שרבי עקיבא היה נושא כליו של כוזיבא? הכסף משנה אומר, צריך עיון, היבא מייתי ליה. ובספר יוחסין [דף י"ח] כתוב,

במדרשות [קל וחומר בש"ס. יב"ן], לא מצאנו שהיה נושא כליו, אלא בעבור שהיה משבט יהודה, והיה עושה מלחמות וגבורות ומצליח, חשב עליו שהוא משיח וכו'.

הרה"ג מאיר מאזוז שליט"א, בגליון אור תורה [שנת תשע"ג, סימן ק"ו, דף ק"ח], העלה את השאלה ששאלנו בשיעור הקודם, מדוע לא עשו תפילות ותעניות בכדי לעצור את הגזירה? והוא מתרץ זאת, על פי הדברים הללו. דהיינו, כיון שזאת היתה שעת מלחמה.

הוא נמשך אחר הדעות הללו, ועוד מעט תראו מהיכן המקור שלהם. הם מצאו מקור נוסף להיתלות בו, כי באיגרת רב שרירא גאון כתוב, שהיה שמדא על תלמידי רבי עקיבא. מה זה השמד? ולמה דוקא על תלמידי רבי עקיבא? אלא, בגלל שהם השתתפו במלחמה.

בדף תתכ"ב כתוב כך, מה שאמרו בגמרא יבמות, שמתו באסכרה מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, היינו שאם נהגו כבוד זב"ז היו ניצולים בדרך נס בזכות התורה, ואולי היה גם בר כוכבא מנצח בזכותם. ודרך חז"ל בכ"מ, להעלים העניין, מפני מלכות הרשעה. שמעתם? חז"ל לא רצו לכתוב את הדברים הללו בצורה מפורשת, כיון שהיה פחד מפני המלכות.

וכן שמעתי מאבא מארי הגאון זצ"ל, שבגמרא שבת [דף כ"א סוף ע"ב] שאלו 'מאי חנוכה?' והשיבו, מפני נס פך השמן. וקיצרו כ"כ בעיקר הנס, שהוא הנצחון על היוונים, ורמזוהו במלה אחת דרך אגב וכו'. למה חז"ל לא דיברו על הנצחון על היוונים? וגם רבינו הקדוש במשנה, לא הזכיר נס חנוכה כלל, רק בהבלעה. אלא התירוץ הוא, מפני פחד האומות. פחדו לכתוב את הדברים הללו. תשמעו איזה דברים מוזרים. אבל לפי זה הוא מתרץ, למה לא הרעישו

שערי יצחק – השיעור השבועי

זה שנס חנוכה לא נזכר במשנה, יש תירוץ אחד אחרים, והעיקר מפני שזה היה כבר כתוב במגילת תענית, והעליתי זאת גם במבוא לספר שמן למאור, וכאן אין צורך ולא המקום להאריך.

המקור לרעיון הזה, לקשקוש הזה, שזה התחיל במלחמה של תלמידי רבי עקיבא, בא מאדם אחד, לא הייתי רוצה להזכיר את שמו, אבל כיון שכבר מכירים את שמו, וצריך לדעת אותו, בכדי שאם תשמעו זאת שוב, תבינו שהוא המקור. ישנו אחד מן המכסילים – 'המשכילים' בלשונם – הנקרא בשם גרץ. לצערינו, הוא כתב בספרו הרבה דברי מינות ואפיקורוסות, והציבור הלא חרדי בעיקר, משתמש בכך, והם אלו שפירסמו זאת. לצערינו, הספר הזה הגיע גם לארץ תימן, הספרים שלו, וזאת אחת הסיבות שנהיו כת הדרדעים. מהספרים המקולקלים שלו. הוא בכלל, היה מופקע. הוא ביזה את גדולי ישראל. כגון את רבינו יהונתן אייבשיץ, לא פחות ולא יותר. אני אומר זאת מתוך הזיכרון. כמדומני, שמישהו כתב עליו (על גרץ), 'פה טמא'. אם אני לא טועה.

הרי היתה מחלוקת גדולה, בתקופת רבינו יהונתן אייבשיץ. כידוע, היעב"ץ חשד בו, שהוא מאמין בשבתאי צבי, לפי הקמיעים שהוא כתב. אבל בסופו של דבר, גדולי ישראל קיבלו אותו. בסוף, שקטה המחלוקת. התברר, שרבינו יהונתן אייבשיץ הוא כשר. ובעיקר, הדבר התברר ע"י הגר"א, אשר ראה את הקמיעים שכתב הגאון ר"י אייבשיץ, והוא אמר שזה לא נכון, אין בהם כל בעיאי, הכל בסדר וכשר, ובכך העניין ירד מן הפרק. אבל, הרשע הזה החליט, שהיעב"ץ צודק, ושאכן ר"י אייבשיץ היה שבתאי. הוא מאשר זאת, חותם על כך... רח"ל. הוא היה מאלה, שאינם יודעים לכבד ולהעריך את גדולי ישראל. ואדרבה. הי' ישמרנו.

עולמות? כי זה דרך המלחמה, כמ"ש שמואל ב' י"א, כ"ה] כִּזָּה וְכִזָּה תֵּאָכַל הַחֶרֶב.

התירוץ הזה, נשמע לי מוזר מאד. אבל ראיתי בהמשך דבריו, כי את התירוץ הזה כבר אמרו לפניו, רבנים שהם "דתיים". והדבר מאד תמוה בעיני. וכי חז"ל לא אמרו על הרומיים, כי כל מה שתיקנו, לצורך עצמם תיקנו? היכן רואים, שחז"ל פחדו מן הרומיים? הרי כתבו על הרומיים, דברים גרועים. גם בגמרא מסכת שבת ודף ל"ה ע"ב, כל מה שתיקנו, לצורך עצמם תיקנו וכו'. ומסכת עבודה זרה ודף ב' ע"ב, לעתיד לבוא באה מלכות רומי וכו'. וכי הם פחדו מהרומיים?

אפילו על יש"י הנצרי, חז"ל כתבו. ישנה צנזורה בדפוסים האחרונים, אבל אצל חז"ל לא היה צנזורה, הם כתבו זאת במפורש בגמרא מס' סנהדרין. אמנם בגמרות שנדפסו בעבר, השמיטו זאת, מחמת הצנזורה. אבל היום בזמנינו, כבר מחזירים זאת. חז"ל כותבים על יש"י הנצרי, העלו זאת במפורש בצורה גלויה, והתניא, בערב הפסח תלאוהו לישוע הנצרי, וכרוז יוצא לפניו ארבעים יום, ישוע הנצרי יוצא להיסקל על ששישף והסית והדיח את ישראל, כל מי שיודע לו זכות יבוא וילמד. לא מצאו לו זכות, ותלאוהו בערב הפסח. אמר עולא, וְתִסְבְּרָה, ישוע הנצרי פֶּר הַפְּוֹכִי לִיה זְכוּת הָהוּא? מסית הוא, ורחמנא אמר [דברים י"ג, ט"ו], לא תחמול ולא תכסה עליו. אלא, שאני ישוע נצרי, שקרוב למלכות היה. תנו רבנן, חמשה תלמידים היו לו לישוע הנצרי. ואלו הן: מתאי, נקי, נצר, בוני, תודה וכו'. חז"ל לא פחדו. כתבו גם כתבו על הרומיים, ועל הנצרים. במס' גטין ודף נ"ז ע"א] הוא פושע ישראל שנידון בצואה רותחת. גם כשהיתה צנזורה, היא היתה בעיקר בדפוסים שבארצות אירופא, אבל לא בארצות האחרות. חז"ל לא פחדו לכתוב. ואם היתה מלחמה, ותלמידי רע"ק נהרגו שם, הם היו כותבים זאת.

כמרבן, בכל עניין הקבלה, לצערינו גם בארץ תימן, הספר שלו דברי ישראל – גרץ, עשה שם שמות. הוא הכניס להם כל מיני דעות זרות, וכך התחילו להיות כל מיני משכילים. לכן הם קראו לעצמם, 'דור דעה', כביכול. אלו ה'משכילים', בנוסח תימני. דראדעה, היינו דור דעה. כביכול הם כמו אנשי דור המדבר, דור דעה. הם המשכילים והחכמים יותר מכולם, והם המבינים. זאת ההשכלה. מהר"ר יחיא יצחק הלוי זצ"ל, עשה מכך לעג. הוא אמר, אל תגידו 'דור דעה', אלה 'דראדעה'. הוא הפך את המלה, ובכך זה נהיה מלה של לעג. מזכיר בכך גם את תרגום המלה 'צפרדעים' ושמות ז', כ"ח, שזה 'עורדעניא'.

בכל אופן, הם אלו שהחליטו כן.

הרב אורן טביב הי"ו, אחיו של ידידנו הרב ליאור הי"ו, שלח לי חומר בנושא הזה, כי בדרך כלל אלו דברים אשר אינם במחנה שלנו.

כנראה בעבר הדבר היה נפוץ יותר בארצות הברית, היה שם הרב הנקין, הוא כותב ובעמ' קצ"ז] כך, מרגלא בפי העולם, שתלמידי רע"ק השתתפו במלחמת ביתר, בימי בן כוזיבא. שלפי דברי הרמב"ם, היה רע"ק נושא כליו של בן כוזיבא. ואף שבש"ס שלנו לא מצאנו רמז לזה, אבל במדרש איכה נמצא, שרע"ק היה אומר על בן כוזיבא שהוא מלך המשיח, ואח"כ נואש ממנו יעויי"ש. ומגבת ועד אנטיפרס, מקום מיתתן של תלמידי רע"ק, היה זה לפי דבריהם מקומות המלחמה, ושם ניתנו לקבורה. הם פירשו על פי זה, הרבה דברים. בנו הרבה בניינים. בקיצור, הם נתנו אישור, לכל ההסתכלות הזאת. אבל צריך לדעת, כי הם רחוקים מדעת תורה, והם בנו את הכל על הסברים היסטוריים טכניים.

יש כאן מאמר של ר' בצלאל לנדוי, שהוא בסדר, (משלנו). הוא גם מחבר הספר הידוע 'הגאון החסיד מוילנא', (ועוד), מביאים מאמר

שלו בקובץ מחניים [שנת התשכ"א, נ"ט], והוא כותב, כי החוקר המשכיל הראשון שכתב את זה, שמו וייס.

שוב הפעם, זה אותו אחד שאפילו לא רציתי להזכיר את שמו בספר 'נר יום טוב' [דף ק"ל], וכתבתי את שמו בהיפוך אותיות, כי גם שם הוא כתב כל מיני קשקושים, ולצערינו החוגים הפשרניים משתמשים הרבה בספרים שלהם, והם מכניסים כל מיני דעות זרות. עד שלבסוף, מי שלא מכיר זאת, אינו יודע מהיכן הדבר בא. לכן, הזכרתי אותו רק ברמז, בהיפוך אותיות. כמו כן, ישנו עוד אחד, בשם זכריה פרנקל. כל אלה, מתייחסים למשכילים, ולרפורמים, באיזורים האלה. כמו כן, אותו גרץ, חתם את העניין, בתורת היסטוריה.

מי שדחה זאת, היה הגאון הר"ר יצחק אייזיק הלוי, בספר דורות הראשונים. הוא היה ת"ח חשוב, המקובל על גדולי ישראל. הוא ביטל את כל הדבר הזה, ואת כל החקירות שלהם, והוכיח שהכל הבל וכזב. הוא כותב, שרבי עקיבא לא השתתף במלחמה, ולא השתתף במרידה, ולא כלום. רע"ק רק חשב, שבר כוזיבא הוא המשיח. זה היה משהו מאד מצומצם. הוא כותב [בחלק חמישי פרק מ' מ"א], כי כל המרד שעשה בר כוכבא, זה לא רבי עקיבא, הוא לא הסתובב בעולם בשביל זה, כמו שהם בדו מליבם, הוא הסתובב רק כדי לחזק תורה ויר"ש וכו'.

אבל כעת תשמעו, מה בסוף התברר. ר' בצלאל לנדוי כותב באותו מאמר, כי כיום התברר אחרת, למרות שבעבר הם לא קיבלו את דברי בעל דורות הראשונים. הוא כותב כך, לצערינו הכניסו את הדבר הזה אנשים דתיים וחרדים, אינני מכיר את הספר שהוא מזכיר כאן, זאב יעבץ בתולדות ישראל חלק ששי. אבל כעת אני מבין כיצד הגיע הדבר לכמה רבנים, ולכן ישנם אפילו שהכניסו זאת ובנו על כך בניינים. אולם בסופו של דבר התברר, שתלמידי רבי עקיבא בכלל מתו לפני מלחמת

שערי יצחק – השיעור השבועי

גדולי עולם. אבל לצערינו, הם אנשים בלי השקפה נכונה. וכל העניין הזה אצלם, הוא מחוסר יראת שמים. וממילא, הם הגיעו לזלזל, ולבקר, להעביר ביקורת. כן, גם לו יש הערות, גם הוא מבין ויודע.

ולדידם התנא הוא אדם כמותם, ויש עליו ביקורת חלילה. מתארים כל אחד כפי הבנתם. לפי הצמצום שלהם. הם מורידים אותו, מבינים ומפרשים אותו לפי הטבע, ולפי המדות, וכביכול המדובר על אדם כמונו. ש"ס שטיינזלץ, שבו דברי ביקורת על חז"ל. והגמרא נעשית להם כספר חוקים.

הרי במצב שכזה, כבר לא מועילה העצה של 'משכהו לבית המדרש', היות וגם היצר הרע מצא שם את מקומו. הוא לומד את הגמרא, כפי שהוא לומד ספר משפטים, לפי חוקים אחרים. בסדר, יש חוקים של יהודים, ויש חוקים של אנגלים, ויש חוקים של הטורקים, ויש את חוקי המדינה וכו'. אז יש גם חוקים של יהודים. זהו. והיו אנשים, בני אדם, שאמרו מה שהם חושבים, מה לעשות באופן הזה ומה באופן האחר, ויש לו כל מיני רעיונות, ואם הדבר לא נראה לך, באפשרותך לקבל או שלא לקבל, או להסביר מה שאתה רוצה. בקיצור, יצר הרע נמצא גם בתוך לימוד הגמרא. לכן יצאנו באיסור להחזיק את הספרים הללו. עד כאן לשון הגאון הרב שך זצ"ל.

אשריו ואשרי חלקו שעמד על משמרתו משמרת הקודש בעוז ותוקף, ובכללם שלא להכניס זמורת זר זו בכרם ישראל, דהיינו תלמוד בבלי המפורש בסגנון מדעי ע"י שטיינזלץ. ועיין עוד בעניין זה, בשיעור מוצש"ק קרח ה'תשע"ז.

בני הרה"ג ישראל שליט"א מהעיר נתיבות ת"ו, שלח לי מאמר של הרה"ג הישיש יעקב אידלשטיין שליט"א, שגם הוא כבר מיחה כנגד עניין זה. הוא אמר בשיחה כך, לפעמים קולטים

בר כוכבא. כאשר המלחמה היתה, כבר מתו תלמידי רבי עקיבא. נמצא שבסוף התברר, שהכל שקר וכזב. בנו בניינים של שוא.

האיסור שהורה הגרא"מ שך זצ"ל על תלמוד בבלי שטיינזלץ, שאסור להחזיקו.

כנראה מי שאשם יותר בעניין הזה, שהדבר נכנס גם בציבור התורני, אלו שלומדים תורה, או לומדי הדרך היומי, זהו שטיינזלץ. בגמרא מסכת יבמות של שטיינזלץ, הדבר מופיע ממש על הדרך. לפי מה ששמעתי. לכן לצערינו הדבר נכנס גם לרבנים מסויימים, אשר שומעים או קוראים זאת. מסתבר כי בגללו נתפרסם הדבר הזה יותר. לכן צריך לדעת, כי מחוץ למחנה מושבם.

ברצוני להביא בפניכם, את מה שכתב הגרא"מ שך זצ"ל בזמנו, לגבי הספר הזה. בספר מחשבת זקנים ודרך קפ"ח, 'יהי כבוד י"י לעולם' מובא מאמר של הרב שך בעניין זה, אמרו חז"ל קידושין דף ל', תנא דבי רבי ישמעאל, בני, אם פגע בך מנוול זה, משכהו לבית המדרש וכו' ע"כ. והוא, מפני שהיצר הרע אינו נמצא בבית המדרש. בכדי לבטל את היצר הרע, צריך להגיע לבית המדרש, כי בביהמ"ד אין יצה"ר. אבל הוא אומר, כי כיום ישנה בעינינו, משום שגם בבית המדרש יש יצר הרע, כי מכניסים ספרים שאינם כשרים. וז"ל, אמנם היום מרחפת קללה כזו, שגם בתוך בית המדרש גופא, נכנס היצר הרע ופוגע. בכל הדורות ידענו, כי יהודי הלומד דף גמרא בקדושה, יודע הוא כי תנא הוא תנא, ואמורא הוא אמורא, בכל קדושתם ומעלתם.

היהודי שלמד דף גמרא, שאב רוח קדושה מבית המדרש, ורוח הקדושה היתה מלווה אותו בהליכות חייו. אבל כהיום, 'חדשים מקרוב באו', עם דרך חדשה. מה זה תנאים? התנא הוא גם בן אדם. יש לו אף, ועיניים, ושערות, וזקן, וגם לי יש אותו הדבר. אז מה ההבדל ביני לבינו? לצערינו, הם לא מבינים, שאינם מגיעים לקרסולי רגליהם. חסר להם הבסיס, לדעת כיצד להסתכל, שאין בכלל מה להשוות, עם

מן האויר דברים של סילוף האמת ממש, שיש מקשרים את תלמידי רבי עקיבא עם המרד של בר כוכבא. בר כוכבא מרד ברומיים, ורבי עקיבא בתחילה חשב 'דין מלכא משיחא', ואח"כ ראו שאין בו סימנים של מלך המשיח, וחכמים עזבו אותו ואמרו שהוא לא המשיח. בעצם הגמרא קוראת לו בר כוזיבא, אבל בשביל כבודו קראו לו בר כוכבא. כי רבי עקיבא אמר עליו בהתחלה, 'דרך כוכב מיעקב'. הוא היה גיבור, בעל השפעה גדולה מאד, והיו לו מאתיים אלף גיבורים וכו'. הוא מביא את העניין הזה שם. והוא ממשיך ואומר, ואין זה קשור כלל לפטירת תלמידי רע"ק, זה לא היה באותה שנה, הם מתו מיתת אסכרא וכו'. אין קשר בין הדברים. הדבר טוב, שהוא כבר עמד לעורר על הנושא הזה, שאין בכך אמת.

ומי שקשה לו השאלה, של בעל מבשר טוב, למה עושים אבילות על פטירת תלמידי רבי עקיבא, צריך לראות את דברי מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק וחלק ב' סי' ע"ז, ולהבין תשובה עפ"י דעת תורה. השאלה ששאל בעל מבשר טוב, זאת השאלה ששאלו כבר בזמנו את מהרי"ץ. שאלת בעניין דינים הנוהגים בימי העומר, שגזרו שלא להסתפר, אם הוא מטעם שמתו תלמיד ר' עקיבא, וכי אפשר שתהיה אבילותם יותר מאבילות המקדש וירושלים? כיצד אנחנו לא מסתפרים, עד ל"ג בעומר, או עד חג שבועות? הרי על בית המקדש, מעיקר הדין לא מסתפרים רק בשבוע שחל בו תשעה באב. ולכל היותר, ישנו מנהג שלא להסתפר במשך שלשה שבועות. אבל לגבי ספירת העומר, שבעה שבועות של אבילות? או עד ל"ג בעומר?

ושמעת עלינו, שאנו נהגנו להסתפר בימי העומר.

עונה מהרי"ץ, אכן אתה צודק, הקושיא היא קושיא. אבל התירוץ הוא, כי עיקר הטעם הוא, מפני שהם ימי דין, וראוי להיות אדם נכנע בימים אלו. לכך נהגו באותם המקומות, שלא להסתפר, דרך הכנעה, להיותם ימי דין. וראיה לזה, שהרי מדת הדין פגעה בתלמידי ר' עקיבא בימים אלו. דהיינו, זה לא שאנחנו מתאבלים על תלמידי רבי עקיבא, אלא שאלו ימי דין. מיתת תלמידי רבי עקיבא, זאת אינה הסיבה, אלא זהו סימן. הם נפגעו בימים הללו, כיון שאלו ימי דין. [עיינן בהרחבה בעניין זה בשיעור מוצש"ק קדושים ה'תשע"ד].

זאת בעצם התשובה הנכונה, על הקושיא הזאת. אבל לא כמו שבעל מבשר טוב, קישר זאת עם העניין ההוא. הם בנו כ"כ הרבה בניינים, שלא אמרתי לכם אותם [עיינן בשיעור הבא], שהם בניינים של שוא, והכל בכלל לא מתחיל.

והיגענו עד לבדיחותא "עסכרה", כמו שאמרתי בתחילת השיעור.

צריכים לדעת, דבר נוסף. בש"ס, וברמב"ם, ובשום מקום לא קוראים לו בשם 'בר כוכבא', אלא 'בר כוזיבא', בגלל שהוא היה כוזב. בספר דורות הראשונים [דף שי"ב] כותב, שהחוקרים, אלו שהזכרנו אותם מקודם, אינני רוצה לומר שוב את שמם, מספיק פעם אחת הזכרתי אותם, הם כ"כ רחוקים ממקורות ישראל, שבגמ' ובמדרשים ובשום מקום לא כתוב בר כוכבא, אבל הם כן קוראים לו בר כוכבא. הם לקחו זאת, מספרי אומות העולם.

אמנם, יכול להיות שיש בכך אמת. כי ראיתי שבעל עין יוסף, בפירושו על מדרש רבה, הוא כן מביא זאת בשם ספרי אומות העולם, הוא מעתיק זאת, כי כנראה אולי זה נכון. כנראה שהוא נקרא בר כוכבא בהתחלה, כי רבי עקיבא דרש עליו את הפסוק "דרך 'כוכב'

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה.
פרטים בטלפון: 050-4140741

הודעה חשובה ל"מנויים לחיים".

זיכנו השי"ת ברוב חסדו, ומרן שליט"א נתן את הסכמתו להקדיש מזמנו היקר והעמוס לרוב בענייני הכלל והפרט, על מנת לעיין ולהגיה את השיעורים השבועיים קודם הדפסתם, ולתקן בהם את הצריך תיקון, וכן להוסיף עניינים והערות ומקורות נוספים, אשר לא נאמרו בשיעור המוקלט. אי לכך, הדפסת השיעורים ושליחתם ל"מנויים לחיים", תלויה בעומס המוטל על כתפי מרן שליט"א באותה התקופה, וכן בסיבות טכניות נוספות, כגון עיכובים בהקלדה או בעריכה, אשר אינן תלויות בנו, ובפרט בחדשי החגים, בשמחות משפחתיות וכדומה.

אנו מבקשים מראש את סליחתכם על העיכוב, ומקווים להשלים בעהי"ת את כל השיעורים החסרים בהקדם האפשרי ברוכים תהיו מערכת "שערי יצחק" שע"י מוסדות יד מהרי"ץ ב"ב

מיעקב", כוכב מלשון בר כוכבא. אבל בסופו של דבר, לא הנציחו אותו בשם הזה, אלא בשם בר כוזיבא. הפכו את האות כא"ף, לאות זא"ן. החליפו את השם.

אבל בעל דורות הראשונים טוען, שבדו אותו הידועים מליבם, בכדי לעשות צחוק מבני ישראל. כך הוא אומר. 'הידועים' היינו, זה היה מוכר להם, והם עשו מכך צחוק, על שאתם אומרים 'זה כוכב' וכו'. זאת בכדי ללעוג על עם ישראל. אבל לפי העץ יוסף, כנראה זה אכן היה נכון, רק שאח"כ שינו את השם שלו. בכל אופן, בעם ישראל מקובל, שהשם שלו הוא בר כוזיבא.

שאלה מהקהל: מה הפירוש 'הידועים'?

תשובת מרן שליט"א: אינני יודע למה הוא מתכווין, כנראה בזמנם היתה איזו כת מסויימת. [אחר כך ביררתי את העניין, ומצאתי בספרו בכמה מקומות שהוא משתמש בסגנון זה, ומובן שכוונתו על הנצרים. הוא כנראה חשש משום איבתם, שלא יגרום נזק לישראל ח"ו, ולכן נקט בסגנון סתום. וע"ע לקמן שיעור מוצש"ק במדבר בס"ד].

מוסר השכל יוצא לנו מכל הדברים הללו, איך שלפעמים לצערינו אפילו תלמידי חכמים שלא בדקו את המקורות, מהיכן הם ינקו ושאו, קולטים דעות זרות, ומכניסים לנו לתוך התורה. צריך לדעת, כי יש לבדוק כל דבר, מה השורש שלו. אפשר לטעות הרבה, ולקדש דברים, ולפרש על פי זה דברים, ובסופו של דבר מתברר שלא דובים ולא יערי. לא זה הדרך, ולא זו העיר.

המקום ברוך הוא ישמרנו, שבעז"ה נזכה שלא לקבל שום דבר, אם איננו יודעים מה מקורו. אפילו אם נשמע רעיון יפה, זאת אינה סיבה להכשיר זאת. והבא להיטהר מסייעים אותו מן השמים, אכי"ר.